

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันแนวความคิดในการพัฒนาประเทศไทย ได้มีแนวโน้มของการพัฒนาที่ให้ความสำคัญจากการพัฒนาวัตถุมาสู่การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ หรือคุณภาพชีวิตของประชากร การเปลี่ยนแปลงในแนวความคิดนี้สืบเนื่องมาจากประสบการณ์ของการพัฒนาชนบทของรัฐบาล ซึ่งได้เริ่มมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2505 เป็นต้นมาเป็นเวลานานกว่า 20 ปี ที่มีกิจกรรมงบประมาณมหาศาล ให้กับโครงการเร่งรัดพัฒนาชนบท หน่วยงานพัฒนาชนบท กระทรวงมหาดไทย กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงเกษตรฯ และอื่น ๆ เข้าไปปฏิบัติงานในเขตชนบทอย่างไม่หยุดยั้ง แต่ประชากรในชนบทยังไม่มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ยังคงยากจน ไม่รู้หนังสือ มีโรคภัยไข้เจ็บ ไม่อาจพึ่งตนเองได้ ในขณะที่วิชาการใหม่ ๆ ได้รุดหน้าไปแล้ว ไม่ว่าจะเป็นสาขาการเมือง การแพทย์ การเกษตร เศรษฐกิจ การศึกษา และอุตสาหกรรม เป็นต้น ประชาชนในชนบทกับนักพัฒนาของรัฐ ยังมีระดับของการสื่อสารที่ชาวชนบทไม่พร้อมที่จะยอมรับแนวความคิดที่จะเปลี่ยนแปลงชีวิตความเป็นอยู่ที่เหมาะสมกับสภาพของท้องถิ่นในชนบท แม้ว่าแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (2520 - 2524) ได้วางแนวทางของการพัฒนาเอาไว้ก็ตาม

แม้ว่าในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 4 ได้มีการเน้นย้ำในเรื่องการสร้างความเป็นธรรมในสังคม และได้มีการกล่าวถึงการพัฒนาคคุณภาพประชากรทั้งในค่านิสัยคุณธรรมและการศึกษาทั้งในและนอกระบบโรงเรียน รวมทั้งการพัฒนาการบริหารและจัดการเพื่อให้การให้บริการต่าง ๆ รวมทั้งทรัพยากรมนุษย์เป็นไปอย่างเหมาะสม และพัฒนาคนทั้งในวงราชการและธุรกิจให้เกิดประสิทธิภาพ

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 5 ได้พยายามที่จะให้แนวนโยบายและเป้าหมายการกระจายบริการสังคมไปสู่กลุ่มเป้าหมายประชากรยากจนส่วนใหญ่ของประเทศและให้ทรัพยากรให้ได้อย่างเต็มที่มากขึ้น หน่วยยั้งขึ้น แผนพัฒนาฯ ฉบับนี้จะปรับปรุงรูปแบบการพัฒนาในลักษณะที่รัฐจะ

จำกัดการทางด้านการเงินที่จำเป็น เพื่อให้ประชาชนสามารถช่วยเหลือตัวเองได้มากขึ้น และระดมความร่วมมือขององค์กร เอกชนและท้องถิ่นให้มีส่วนร่วมลงทุนและรับภาระร่วมกับรัฐมากขึ้น ในด้านพัฒนาการศึกษาของประเทศไทยในช่วงระยะเวลา 20 ปีที่ผ่านมา รัฐได้ทุ่มเททั้งค่านงบประมาณและการระดมทรัพยากรจากต่างประเทศมาลงทุนในด้านการศึกษาในแต่ละแผนและลำดับการจัดสรรเงินทุนในอันดับสูงสุด หรือถ้าจะเทียบกับสัดส่วนของงบพัฒนาประเทศในแผนพัฒนาฉบับที่ 3 คิดเป็นร้อยละ 32.82 และในแผนพัฒนา ฉบับที่ 4 คิดเป็นร้อยละ 37.8 อย่างไรก็ตาม แม้จะได้รับความสำคัญและรับจัดสรรเงินลงทุนอย่างมากแล้วก็ตาม ก็ยังพบว่าการพัฒนาการศึกษายังประสบกับปัญหาอีกหลายประการที่จะต้องรีบเร่งดำเนินการและหาทางแก้ไขในช่วงของแผนพัฒนาฉบับที่ 5

ในด้านการให้การศึกษานอกโรงเรียน ตามข้อ 3.2.7 ของแผนพัฒนา ฉบับที่ 5 ได้ระบุไว้ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2524: 238)

- (1) เร่งรัดการจัดการศึกษาออกโรงเรียนให้มีคุณภาพและปริมาณมากยิ่งขึ้น ให้ประชาชนสามารถประกอบอาชีพให้สอดคล้องกับความต้องการกำลังคนในการพัฒนาประเทศรวมทั้งการสร้างความตระหนักให้รู้จักคิด ทำเป็น แก้ปัญหา เป็นและประกอบธุรกิจเป็น
- (2) ระดมทรัพยากรต่าง ๆ จากท้องถิ่น รัฐและเอกชนมาใช้ในการจัดการศึกษานอกโรงเรียนให้มากขึ้น และสอดคล้องกับความต้องการของสังคมและท้องถิ่นโดยยึดหลักความพอเหมาะและการประหยัดเป็นสำคัญ เพื่อจะได้จัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้กระจายออกไปอย่างทั่วถึงและเป็นสัดส่วนที่เหมาะสม
- (3) จัดการศึกษานอกโรงเรียนให้ประสาน เสริมสร้างและต่อเนื่องให้เพียงพอ กับสิ่งท่การศึกษาในระบบโรงเรียนโดยสร้างความรู้พื้นฐานไว้ สนับสนุนและส่งเสริมให้มีแหล่งวิทยากรและแหล่งนันทนาการในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนได้รับความรู้ ทักษะและความเพลิดเพลิน
- (4) ส่งเสริมและสนับสนุนสื่อมวลชนให้มีบทบาทในการเผยแพร่ความรู้อันเป็นประโยชน์แก่การดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพเป็นสื่อในการถ่ายทอดค่านิยม เจตคติที่ดี ตลอดจนภาษา ศิลปวัฒนธรรม จริยธรรมซึ่งเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการพัฒนาคน สังคม เศรษฐกิจ การเมืองและให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องของวางมาตรฐานการให้สื่อมวลชนจัดรายการและผลิตผู้จัดรายการ เพื่อการศึกษาให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชน

การให้การศึกษาหรือข่าวสารต่าง ๆ แก่ประชาชนจำนวนมากนั้น จะอาศัยบุคคลากรทางการศึกษาที่มีอยู่จำกัดแต่เพียงอย่างเดียวคงเป็นไปไม่ได้ จำเป็นจะต้องมีเครื่องมือที่เหมาะสมเข้ามาช่วยให้การดำเนินการนี้เป็นไปอย่างกว้างขวางและทั่วถึง คือการนำเอาระบบการสื่อสารมวลชนและการสื่อสารอื่น ๆ เข้ามาช่วยในการสื่อสารกับประชาชนในชนบทให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้น

การสื่อสารมวลชนจะเป็นสื่อกลางที่สำคัญในการให้ความรู้ ข่าวสาร และความบันเทิงแก่ประชาชน ทำให้ประชาชนมีการเปลี่ยนแปลงซึ่งจะนำไปสู่การปรับปรุงวิถีชีวิตและค่านิยมเพื่อการพัฒนา การสื่อสารมวลชนและระบบการสื่อสารอื่น ๆ สามารถช่วยให้การกระจายข่าวสารเพื่อเพิ่มพูนความรู้ ทั้งในค่านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ทำให้ประชาชนเป็นคนมีประสมการพหุทันต่อเหตุการณ์ สามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม และแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตในสังคมตามระบอบประชาธิปไตยได้เป็นอย่างดี

การสื่อสารในชนบทเป็นการสื่อสารที่มีเทคโนโลยีสมัยใหม่มาขึ้นอย่างมาก ระบบการสื่อสารระยะทางอันไกลกระทำโดยวิธีเขียนจกหมายที่ทอที่ทอใช้เวลาขนส่งที่ยาวนาน ยิ่งไปกว่านั้นสภาพภูมิศาสตร์ของแต่ละตำบลหรือหมู่บ้านไม่เอื้ออำนวยความสะดวกต่อการสื่อสารทางไปรษณีย์ ไม่มีที่ทำการไปรษณีย์ "บุคคล" ในหมู่บ้าน เป็นผู้รับอาสาส่งข่าวสาร เช่น รับฝากจกหมาย พัสดุ ไปรษณีย์ ไปในลักษณะต่าง ๆ เช่นรถโดยสารประจำหมู่บ้าน นักทัศนารหรือพัฒนากร นักวิชาการที่ประจำในหมู่บ้าน เป็นต้น

โอกาสในการเปิดรับสื่อสารมวลชน เช่น หนังสือพิมพ์ นิตยสาร ยังไม่แพร่หลาย หนังสือพิมพ์ชนบทยังไม่มืองค์การใดทำให้ตรงกับความต้องการที่แท้จริง สื่อไฟฟ้าอื่น ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ และภาพยนตร์ มีโอกาสรับได้้น้อยมาก ส่วนวิทยุกระจายเสียงมีจำนวนเครื่องรับสูงเป็นอันดับ 1 จากการสำรวจเครื่องรับวิทยุที่วราอาสาจักรของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ปี 2522 ปรากฏว่า ประชากรมีเครื่องรับวิทยุ ร้อยละ 71.8 ของครัวเรือนทั้งหมด (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2525: 1) และจากการสำรวจของกองวิจัยการศึกษา สำนักคณะกรรมการแห่งชาติ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ 2521:) พบว่า ผู้ฟังวิทยุมีมากที่สุดคือ ร้อยละ 87 และผู้ฟังวิทยุในแต่ละจังหวัดมักฟังวิทยุประจำท้องถิ่นมากกว่าสถานีวิทยุจากส่วนกลาง

ปัญหาของการสื่อสารในชนบทที่เป็นอยู่ในขณะนี้คือ ปัญหาการติดต่อกับส่วนกลางไปสู่ชนบทเป็นไปโดยยาก การให้วิทยุส่งสารไปสู่ประชาชนควบคู่กับระบบการขนส่งทางไปรษณีย์ที่มีอยู่ทุกตำบลแล้ว น่าจะเป็นวิธีการสื่อสารที่เหมาะสมกับสภาพในปัจจุบันและปฏิบัติได้โดย รัฐบาลใช้งบประมาณไม่สูงนัก เพราะทรัพยากรในกา รนี้มีอยู่แล้วในชนบท

ประสบการณ์ของประชาชนในชนบทที่มีอยู่กับโครงการการศึกษาทางวิทยุไปรษณีย์ในเนื้อหาวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต 1 ที่จัดให้มีการสอน ยังไม่มีผู้ใดสำรวจว่ามีความสอดคล้องกับความต้องการของชาวชนบทแท้จริงหรือไม่ และมีส่วนช่วยให้คุณภาพชีวิตของชนในชนบทดีขึ้นเพียงใด และจากการที่เรียนวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต 1 ที่มีเนื้อหาวิชาเกี่ยวกับความเป็นอยู่เบื้องต้นในด้านการศึกษา การเกษตร สาธารณสุข การอนามัย โภชนาการ สิ่งแวดล้อม และงานสวัสดิศึกษา ที่ประชาชนคุ้นเคย เพื่อการเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นต่อไป เป็นต้น

จากเนื้อหาของวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต 1 เป็นที่น่าเอาประสบการณ์ที่ชาวชนบททั่ว ๆ ไปควรจะได้ทราบและนำไปเสริมสร้างความรู้ ทักษะ เพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้อง แมว่าระบบการสอนแบบผู้ใหญ่ที่มีประสบการณ์ของชีวิตในแต่ละคนในเรื่องต่าง ๆ มากมายแล้ว แต่วิธีการสอนทางสื่อมวลชนวิทยุกระจายเสียงประกอบด้วยคู่มือการฟังในบทเรียนจะทำให้มีความเข้าใจ และมีความรู้อย่าง เป็นวิชาการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างผู้เรียน และผู้สอน โดยวิธีการสื่อสารระหว่างบุคคลโดยอาศัยสื่อมวลชน และสื่อสารไปรษณีย์มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างมาก

ผู้วิจัยได้เลือกศึกษาเฉพาะกรณีการเรียนทางวิทยุและไปรษณีย์ในวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต 1 ของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน ภาคเหนือ กรมการศึกษานอกโรงเรียนในระหว่างภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2524 คือระหว่างเดือนพฤษภาคม ถึง เดือนพฤศจิกายน 2524 ผู้วิจัยได้เลือกทำวิจัยที่จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมีศูนย์การศึกษาจังหวัดเป็นผู้รับผิดชอบในโครงการวิทยุและไปรษณีย์ของประชาชนในเขตจังหวัดเชียงใหม่ ที่สามารถติดต่อบริการงานเกี่ยวกับผู้เรียนและศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน การผลิตรายการวิทยุของรายการกับสถานีวิทยุให้กับนักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนอย่างถูกต้องตรงตามตารางออกอากาศการเรียนทางวิทยุและไปรษณีย์ในแต่ละภาคเรียน และนัดหมายการสอบปลายภาค ในศูนย์การศึกษาและสถานที่นักศึกษาสามารถเดินทางไปสอนได้โดยสะดวก เป็นต้น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อ เปรียบ เทียบความรู้เกี่ยวกับ เนื้อหาวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต 1 ที่ได้จากการ เปิดรับสื่อระหว่างกลุ่มที่ เรียนทางวิทยุและไป รมณียกับกลุ่มผู้ไม่ ได้ เรียนทางวิทยุและไป รมณีย
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการ เปิดรับสื่อของกลุ่มผู้เรียนวิทยุและไป รมณียกับกลุ่มผู้ไม่เรียนวิทยุและไป รมณีย กับ การนำความรู้จาก เนื้อหาวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต 1 ไปใช้ใน ชีวิตประจำวัน

สมมติฐาน

1. ผู้ที่ เปิดเรียนทางวิทยุและไป รมณีย วิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต 1 มีระดับ ความรู้มากกว่ากลุ่มที่ไม่ได้ เรียน
2. ผู้ที่ เรียนทางวิทยุและไป รมณีย วิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต 1 มีการนำความรู้ไปใช้ มากกว่ากลุ่มที่ไม่ได้ เรียน
3. การ เปิดรับข่าวสารทางวิทยุมีความสัมพันธ์กับระดับความรู้และการนำความรู้ใน วิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต 1 ไปใช้ใน ชีวิตประจำวันของประชาชนในชนบท

ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดขอบเขตของประชากรดังนี้

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือนักศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ เรียนทางวิทยุและไป รมณียของศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนภาคเหนือ ในวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต 1 (ส.1) เฉพาะชาวชนบทในจังหวัดเชียงใหม่ ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2524 (ระหว่าง เดือนพฤษภาคม - พฤศจิกายน 2524)
2. ประชากรที่ไม่ได้เรียนทางวิทยุไป รมณียที่มีพื้นฐานการศึกษา จบชั้นประถม 4 หรือ เทียบเท่า และไม่เกินประถมปีที่ 7 และเป็นผู้ที่อยู่ในพื้นที่ที่มีสภาพภูมิศาสตร์ใกล้เคียงกับกลุ่มผู้เรียน

นิยามศัพท์

การสื่อสารในชุมชน หมายถึง กระบวนการ บทบาทการสื่อสารของประชาชนที่อาศัยอยู่นอกเมืองหลวงหรือเมืองใหญ่ ๆ เป็นชีวิตของชุมชนที่อยู่ตามสวน ตามป่า ตามไร่ และท้องนาที่มีการติดต่อสื่อสารต่าง ๆ เช่น การเปิดรับสื่อมวลชน การใช้สื่อเฉพาะกิจ การติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคล เป็นต้น

วิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต 1 (ส.1) เป็นวิชาบังคับของหลักสูตรการศึกษามัธยมศึกษาแบบเบ็ดเสร็จระดับ 3 เนื้อหาวิชาเกี่ยวกับสิ่งที่เป็นประโยชน์ใกล้ตัวมากที่สุดเช่น เรื่องโภชนาการอนามัย สุขภาพพล ประชากรศึกษา สวัสดิการศึกษ และสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ เป็นต้น จำนวน 3 หน่วยกิต เวลาเรียน สัปดาห์ละ 3 คาบ (ชั่วโมง) ฟังวิทยุจำนวน 38 ครั้ง (รวมทั้งฟังซ้ำ) เรียนทางไปรษณีย์ 38 ครั้ง รวมเวลาเรียน 57 ชั่วโมง สำหรับรายการของบทเรียนทางวิทยุกระจายเสียงเสนอครั้งละไม่เกิน 30 นาที ที่จัดออกอากาศตามตารางออกอากาศของสถานีวิทยุในท้องถิ่นที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคเหนือ เป็นผู้กำหนดให้ผู้ลงทะเบียนเรียนจะต้องฟังวิทยุตามตารางที่ได้ส่งไปพร้อมกับคู่มือประกอบการเรียนล่วงหน้า ก่อนการรับฟังวิทยุแต่ละเรื่อง

กลุ่มผู้เรียนวิทยุและไปรษณีย์ หมายถึง นักศึกษาหรือผู้เรียนทางวิทยุและไปรษณีย์รวมกลุ่มกันเพื่อรับฟังคำแนะนำจากครูประจำกลุ่มและรับฟังบทเรียนทางวิทยุ อภิปรายปัญหา การฟังรายการภายหลังการรับฟัง มีจำนวนนักศึกษาประมาณ 15 - 30 คน ต่อ 1 กลุ่ม มีครูประจำกลุ่ม 1 คน การนัดหมายตามวันเวลาที่ทำความเข้าใจกัน ส่วนใหญ่จะเป็นวันเสาร์และอาทิตย์

กลุ่มผู้ไม่ได้เรียนวิทยุและไปรษณีย์ หมายถึง ประชากรที่อยู่ในหมู่บ้านที่เลือกเป็นกลุ่มตัวอย่าง เพื่อเปรียบเทียบความรู้ ทักษะ และทักษะ ในการทดสอบขอสมมุติฐาน ในงานประสบการณ์ของชีวิตที่ได้รับจากการรับสื่อประเภทต่าง ๆ นอกเหนือจากการรับฟังรายการวิทยุและไปรษณีย์ ของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน มีระดับความรู้อยู่ในระหว่างชั้น ป.4 ถึงชั้นป.7 (จบมาก่อนมีการศึกษา 2521) โดยไม่จำกัด อายุ เพศ และอาชีพ

ความสำคัญหรือประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผลการสอนทางวิทยุและไปรษณีย์ในวิชา "สร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต 1" ว่ามีเนื้อหาสาระเหมาะสมกับสภาพความเป็นอยู่หรือตรงต่อความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นที่ได้รับจากสื่อที่กระจายสารไปไหมนั้น อันก่อให้เกิดคุณภาพของชีวิตหรือไม่ ซึ่งเป็นประโยชน์ในการปรับปรุงเนื้อหา สาระของรายการวิทยุเพื่อการศึกษาออกโรงเรียนให้เหมาะสมยิ่งขึ้น เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสอนให้แก่ประชาชนต่อไป
2. วิเคราะห์การใช้สื่อวิทยุกระจายเสียงควบคู่กับสื่ออื่น ๆ ต่อเนื้อหาวิชาเพื่อเกิดคุณค่าแก่ชีวิตของประชาชน เพื่อให้เกิดประโยชน์ ต่อความรู้และการปฏิบัติงานของชาวชนบท และได้มีโอกาส เข้าร่วมต่อการรับสื่อ เพิ่มมากขึ้น อันเป็นแนวทางต่อสถาบันที่เกี่ยวข้องได้เข้าใจ และประสานงานกันเพิ่มขึ้น
3. ผลการศึกษาวิจัยครั้งนี้จะทำให้ทราบรูปแบบการสื่อสารในชนบทได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับการดำรงชีวิต อันเป็นแนวทางของการศึกษาทางนิเทศศาสตร์พัฒนาการ และค้นคว้าวิจัยในการพัฒนาสังคมชนบทต่อไป

ศูนย์วิทยุทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย